

azokból a káros illúziókból is, amelyet a meghódított ország lakosságában a támadók átmeneti tisztessége keltett.

Lengyelországban, mint a német támadásnak áldozatul esett első országban, a legyőzött országban alkalmazott hitlerista módszerek első korszakát figyelhetjük meg. E módszerek később azután megváltoznak, de ebben az időszakban is tetten kell őket érni.

Ha feltétlen valamilyen irodalmi műfajba akarjuk sorolni ezt a könyvet, akkor alighanem emlékiratnak felel meg leginkább.

Egy vándor emlékirata lenne, aki a viharban leült a fa alá, hallotta a mennydörgést a feje fölött, de a levegő valamiféle kegyes lökése félredobta, megmenekült és a futóhomokban elkezdett írni."

A lengyel irodalom legnagyobb élő alakja, Jarosław Iwaszkiewicz, nyolcvan esztendeje született. A *Máter Johanna és más elbeszélések* című, tavaly megjelent kötete által Magyarországon is ismert kitűnő író születésnapját és írói munkásságának hatvanadik évfordulóját az egész lengyel társadalom megünnepelte. Az ODRA márciusi számában olvashatjuk Andrzej Cieński méltatását: *Iwaszkiewicz naszej świadości* (Tudatunk Iwaszkiewiczze). Cieński bevezetőjében Robert *Escarpit La revolution du livre* című munkájából idéz: „...nagyon kevés könyv él sokáig. Száz kiadott könyv közül egy év elmúltával már csak alig tízet tudnánk eladni, húsz év múltán tízszer kevesebbet.” Iwaszkiewiczre, aki alkotó évtizedei során több mint száz könyvet írt, fordított vagy szerkesztett, ez a megállapítás nem áll. „...Iwaszkiewicz alkotásai nagyon mélyen belegyökeresedtek a társadalmi tudatba. Nem csak elismert író — ismert író is.”

„Itt a történelemre való tökéletes alkotói ráérzés a fontos: a tudat, amely elválasztja az átmeneti, divatos jelenségeket attól, aminek hosszabb távú értelme van. Másként mondva, Iwaszkiewicz a jelenkort ábrázolja, de távol áll tőle a leírások felületese aktualizálása” — foglalja össze Iwaszkiewicz munkásságának lényegét Andrzej Cieński.

1974. március 13-án az ELTE Világirodalmi Tanszékén működő MTA Kelet-európai Kutatócsoport és az MTA Irodalomtudományi Intézete XVIII. századi Osztyála szervezésében megalakult a hazai Polonisták Társasága. Célja a lengyel irodalommal, történelemmel, nyelvészettel, nyelvoktatással foglalkozó „polonisták” munkájának összefogása, felmérése, támogatása. Az alakuló ülésen Hopp Lajos, az ITI munkatársa számolt be az elmúlt évtized lengyel—magyar irodalmi kapcsolattörténeti eredményeiről. A mintegy negyven meghívott Kovács Endre történészt, irodalomtörténészt választotta meg a Társaság elnökének, Sáros István egyetemi tanárt társelnökének, Kiss Gy. Csabát titkárnak. A Társaságnak eredményes munkát kívánunk.

KOVÁCS ISTVÁN

SZOVJETUNIO

A kritikáról és a dagesztáni költészetről

A kritikai sablonokkal vitázik F. Csapcsajev a Lityerturnaja Gazeta 15. számában.

A Voproszi Lityeraturi 1974. második számában közölte G. Brovman tanulmányát a korszerű kritika lehetőségeiről és feladatairól. Cikkének nagy részében a tehetségről és elkötelezettségről, a kritika irányító feladatáról és felelősségéről ír. Sajnos, helyes elképzeléseit rossz példára alkalmazva, Vaszilij Belovnak a Nas

Szovremennyikben megjelent új drámáját tűzi tollhegyre. Úgy véli, hogy Belov tehetsége rossz irányba fejlődik, helytelen koncepcióhoz tartja magát, drámájában eltúlozza a falu és város antagonizmusát, a vidékiek tiszta erkölcsiségét és a jövevények lelketlenségét. Véleményének alátámasztására Z. Kedrinának a Lityerturnaja Obozrenyija múlt évi 5. számában megjelent kritikájából is idéz. Kedrina szerint Belov, aki nemrég még a teljes élet bemutatására törekedett, ma már elvesztette művészi egyéniségét, és középszerű utánzóvá vált.

Anélkül, hogy közelebbről megvizsgálánk Belov drámájának modelljeit, le kell szögeznünk, hogy érthető és természetes az az érzés, amelyet a szülőfalura való emlékezés kelt az íróban. Hőse szeretettel őrzi magában a múlt emlékképeit. Az ebből adódó elégikus hang egyáltalán nem jogosítja fel kritikusaikat arra, hogy kijelentsék: „Belov a tudományos-technikai fejlődés ellensége.” Furcsa azonban, hogy nem veszik észre, nem ismerik fel alapvető törekvését: a különböző, gyakran ellentmondásos élethelyzetek dialektikus viszonyának bemutatását.

V. Kargyinnak a Novij Mir ez évi második számában megjelent cikkére is a kritikai sztereotípiák követése a jellemző. Borisz Vasziljev kisregényeiről (Utolsó nap, Ne lőjetek a fehér hattyúkra) írva, a Csendesek a hajnalok nagy sikerű szerzőjének alkotói sajátosságait elemzi. Következtetése meglepő: Vasziljev az irodalmi divatirányzatok szolgái követője. Ő is, mint Brovman Belovnál, a falu és a város szembeállítását látja Vasziljev műveiben, ez határozza meg hőseinek cselekedeteit, világnézetét. Szerinte ezért mondja Kovaljev alhadnagy az Utolsó napban: „Megfagy a lélek a központi fűtés mellett. Megfagy, jéghártya vonja be.” Így válik a kritikusok tolla nyomán az érző és mélyen emberi Kovaljovból a retrográd, visszahúzó erők képviselője. Hasonló határozottsággal ítélkezik Kargyin a Ne lőjetek a fehér hattyúkra felett is. Szerinte a természetet állítja szembe itt a civilizációval Vasziljev. Elmarasztalja az író, mert az nem az ember, hanem a fehér hattyúk védelmében kiáltja világgá felhívását. Pedig a szerző elgondolása világos, pontos és szociálisan indokolt: aki cáltalán kegyetlenséggel kezét emel a szépség megtestesítőire, a fehér hattyúkra, képes embert is ölni.

Belov és Vasziljev írásainak szépsége, értéke vitathatatlan. S az is nyilvánvaló, hogy csak mély és átgondolt elemzéssel, a kritikai sablonok mellőzésével, a vizsgált művek belső sajátosságaiból, értékeiből és hiányosságaiból kiindulva szabad megközelíteni a szépirodalmi alkotásokat.

*

A Lityerturnaja Rosszija 13. számában Kamal Abukov tanulmányát olvashatjuk a mai dagesztáni költészetről.

Észak-Kaukázus, és így Dagesztán népeinek irodalma is a népköltészet esztétikai hagyományain alapszik. Örökségük a szóbeli, improvizáló, énekelt költészet. Írásos hagyományai alig voltak. Az átalakuló, forradalmi változásokon átmenő világ megéneklésében is e sokszázados hagyomány képi eszközeire támaszkodtak az új kor első írói, Sztalszkij, Cadaszi, Magomedov. Egyre inkább sürgető szükségyszerűséggé vált azonban a költészet formai eszközeinek megújítása. Az új kor új hangú énekét várt költőitől. Ezt elsőnek Effendi Kapijev értette meg.

Raszul Gamzatov egyik írásában visszaemlékszik arra a napra, amikor először olvasott fel verseiből Kapijevnek. Az meghallgatta, majd így szólt: „Egy évvel halála előtt Szulejman (Sztalszkij) meghívott magához, és nekem ajándékozta csungurát, amelyen hosszú évekig játszott. Hidd el, ma sincs drágább kincsem. Mégsem játszom rajta. Azért, mert én nem Szulejman, de Kapijev vagyok. Nekem saját csungurom kell legyen. Mindenki a saját dalait énekelje.”

Lassan, szinte észrevétlenül lényeges változások mentek végbe a dagesztáni költészetben; esztétikai irányváltás következett be. Az addigi, hagyományos költészet tulajdonképpen a tények és események verses krónikája volt. A ma költészetében az ember és a mai világ viszonya vált a fő kérdéssé. Sahtamanov Tiszta havak című elbeszélő költeményében már „a szárnyaló élet, a sors és idő, az ifjúság, az

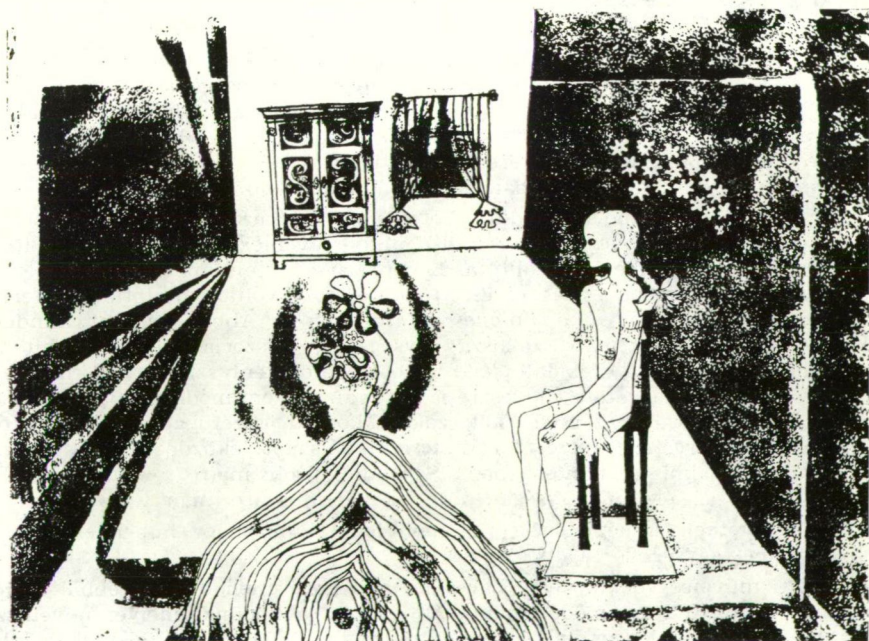
igazság és hamisság, szeretet és csalás” problémáiról ígér őszinte, költői beszédet. A mai dagesztáni irodalmak költői tudják, hogy az élet egyáltalán nem olyan egyszerű, mint az első látásra tűnik. Ezt az alapvető igazságot szólaltatja meg Titokzatos, Két ajtó, Sárga levelek című verseiben Raszul Gamzatov is. Az emberi bánat és öröm sajátos polifóniája kap hangot Sz. Rabadanov Özvegyek című költeményében.

Épp ez a dialektikus életszemlélet hiányzott eddig leginkább a dagesztáni költészetből. Az abszolút szépség megéneklésétől csak most jutott el a lélektanilag is indokolt emberi világ megfogalmazásáig. Különösen a szerelmi költészetben kézzelfogható ez, ahol a keleti költészet sablonjait új érzések, képek, hasonlatok váltották fel.

A hétköznapi életének újszerű megfogalmazását találjuk a dagesztáni népi költőnő, Alijeva írásaiban. Szétosztom a szivárványt és Az öröm esője című könyveiben egy új, örömteli életérzés szólal meg.

Természetesen nem arról van szó, hogy szakítanunk kellene a folklórban gyökerező hagyományokkal. A múlt költői értékeinek korszerű feldolgozása szükséges és szükségszerű. A népi élet képei joggal kapnak jelentős szerepet a ma költészetében. Mindez erkölcsi alap, tiszta és megtartó hagyomány lehet, ha nemcsak díszletként szolgálnak, de a kor eszméit, életérzéseit segítenek még mélyebben kifejezni. A szülőföld hegyei ne árnyékolják be a világot, de az egész látóhatár megismerésének, megéneklésének eszközei, szellemi magaslatai legyenek.

BENEDEK ANDRAS

KOPACZ MÁRIA GRAFIKÁJA